

Euroopa Komisjon pole Euroopa Liidu valitsus

Indrek Treufeldt (RiTo 12), Eesti Televisiooni korrespondent Brüsselis

Euroopa Komisjon pole Euroopa Liidu valitsus, nagu paljud tihti ette kujutavad, vaid teeb ennekõike seda, mida liikmesriigid käsivad.

Euroopa Komisjoni uueks sünonüümiks on vargsi saanud võõrakõlaline Berlaymont – Euroopa Komisjoni uue peamaja nimi. Võõrast võib europealinnas levinud kihk hüüdnimesid ja lühendeid kasutada veidi häirida, asja sees olijaile annavad aga vandeseltslaslikud salasõnad võimaluse tunda end tõelise eksperdina. Euroopa Komisjoni rolli on võhikul raske mõista, sest komisjonil on mitu näiliselt vastukäivat mõõdet. Ühest küljest kehastab see euroliidu institutsioon liikmesriikide mitmekesisust: komisjonis segunevad rahvad ja kultuurid ning ka rahvuslikud hoiakud. Teisalt peab Euroopa Komisjon seisma Euroopa Liidu ühiste huvide eest.

Berlaymonti nime üle tasub siiski pikemalt arutleda. Kunagi ammu asus selles paigas väike vaimulik pansion – Berlaymonti daamidele, nagu linnarahvas ütles, sellest ka nimi. Midagi muud pansionist alles pole, ehkki põhimõtte, et Euroopa Komisjoni kõige tähtsamad ametnikud on ühes hoones koos ja samas lühikese jalutuskäigu kaugusel teistest olulistest euroasutustest, toob jalakäimise taas ausse. Eks nii kulgesid ka kunagised kombekad pansioni elanikud ajal, kui Brüssel oli veel väike suurlinn.

Berlaymonti hoonet hakati ehitama juba kuuekümnendail aastail, kuid vahepeal karmistunud Euroopa Liidu ehitusstandardid keelasid asbesti kasutamise. Maja võeti tükkideks lahti ja ehitati kõige moodsamaid materjale kasutades uuesti üles. Hoone fassaad koosneb tuhandetest hõbehallidest ekraanidest või ribidest, mida nutikas elektroonika tuule ja päikese järgi käsutada oskab.

Berlaymonti ehitamise saaga lõppes alles äsja, kui Euroopa Liit sai endale uue komisjoni. Portugallase José Manuel Barroso juhitud komisjon on esimene selles majas. Komisjon on püüdnud autoliiklust vähendada ja lõpuks otsustavalt koondanud üle linna asunud allasutused. Selle teadmiselega on ka Eestist pärit volinik Siim Kallas sättinud end elama kesklinna piirile – nii et saaks jala tööle kõndida. Kallast võiks mõneti nimetada ka Euroopa Komisjoni uue peakorterite majandusjuhatajaks. Tema vastutusallas on komisjoni administratiivsed küsimused, samuti pettusevastane võitlus Euroopa Liidu institutsioonides.

Keda esindavad eurovolinikud?

Berlaymontiga algas uus periood Euroopa Komisjoni ajaloos, katse olla ühtsem kui kunagi varem. Eelmises, Romano Prodi juhitud komisjonis oli volinikke märksa vähem, sest ka riike oli Euroopa Liidus vähem. Enne oli komisjoniliikmeid 20: kaks Prantsusmaalt, Saksamaalt, Suurbritanniast, Itaaliast ja Hispaaniast ning üks igast väiksemast liikmesriigist. Nüüd on komisjonis üks volinik igast liikmesriigist.

Samas näib 25 volinikku praktilises asjaajamises liiga palju olevat. Kujutlege olukorda, kus igaühele antakse kaks minutit arvamuse avaldamiseks – nii kulub kergesti terve tund. Euroopa Komisjoni kolmapäevaste istungite kohta on teada, et need kipuvad käest minema, mitmed volinikud armastavad ilukõnet ehk rohkesti sõnu ja vähe mõtteid.

Ratsionaalselt mõtlevad inimesed pakuksid lahendusena välja komisjoniliikmete arvu vähendamise, selline pakkumine saigi uue põhiseaduse lepingu kavandamisel tehtud. Ent üsna palju riike leidis, et igaühel peab siiski olema oma volinik, pealegi on lepe rahvahääletustel tagasi lükatud. Mõte, et volinik esindab riiki, on muidugi pisut vildakas. Tegelikult ei esinda volinikud riike ja nii ei luba ka volinike meeskondi puudutavad reeglid palgata eriti palju tööjõudu koduriigist.

Tihti arvatakse, et komisjon tegutseb just kui Euroopa Liidu valitsus. Ning selles valitsuses tegutsevad volinikud ministritena. Igal volinikul on ju oma vastutusala – nagu ministritel. Tegelikult teeb komisjon siiski ennekõike seda, mida liikmesriigid tal teha käsivad. Liikmesriigid teevad ühiseid otsuseid lausa valitsusjuhtide (peaministrite) või ministrite tasandil. Euroopa Liidu tippkohtumistel kohtuvad valitsusjuhid ning siis tehakse põhimõttelised otsused, kuid samas kujunevad seal tihti ka kõige tõsisemad riikidevahelised vastasseisud.

Liikmesriigid võivad oma asju ajada ka ministrite tasandil. Näiteks arutavad majandus- ja rahandusministrid ECOFIN-is (Euroopa Liidu majandus- ja rahandusministrite nõukogus) majandus- ja rahandusküsimusi ning põllumajanduse ja kalandusega tegelevad ministrid põllumajandus- ja kalandusnõukogus tootmis- ja kalapüügikvoote. Kõik, mis niisugustes kogudes ehk nõukogudes kokku lepitakse, läheb täitmiseks Euroopa Komisjonile.

Argipäevarutiini jälgimise keskus

Euroopa Komisjonil on väga eriline õigus – ta saab algatada õigusakte ning kontrollida nende täitmist. Selle õiguse andis komisjonile 1958. aastal jõustunud Rooma leping. Arvati, et just komisjon suudab kõige paremini hinnata liidu üldisi huvisid ja nende seadusloome ei ole nii hüplik. Legendarse Prantsuse presidendi de Gaulle'i tegevus kärpis komisjoni initsiatiivikust.

Vana tava järgi peavad ajakirjanikud kõige hoolikamalt silma peal ikkagi ministrite nõukogu ja iseäranis valitsusjuhtide kogu tegevusel. Just seal sünnivad riikidevahelised kokkulepped. Mõnikord mängitakse keegi auti, mõni riik aga armastab teha soolot, mis küll alati ei pruugi õnnestuda. Euroopa Komisjon on pigem argipäevarutiini jälgimise keskus.

Brüssel ja ühtlasi Euroopa Komisjon alustab oma uut hooaega üsna pika hoovõutuga. Septembris ei juhtu suurt midagi. Oma programmkõne pidas Euroopa Komisjoni president José Manuel Barroso septembri lõpus. Tema kõnes oli üks fraas, mis ehk laiematele massidele pole põnev, kuid institutsioonidevahelisi võimuvahekordi silmas pidades näib eriti tähtis. Barroso vihjas, et komisjon jälgib nüüd hoolikamalt aluslepingute täitmist. Komisjon on kui valvekoer, kes võib ühe või teise liikmesriigi lepetest möödavaatamise pärast kohtusse kaevata. Selles tähtsas töös peab komisjon olema mõistagi sõltumatu. Ei ole

mõeldav, et Eesti volinik asuks mingil hetkel näiteks kurikuulsas suhkrüküsimuses Eesti positsioone kaitsma. Volinikud annavad ametisse astudes vande, et nad ei lase end mõjutada ühestki huvigrupist. Euroopa Komisjoni vana kirjutamata tava on, et voliniku koduriigid hoiavad agaralt oma esindajaid sündmuste ja seisukohtadega kursis. Suurtel Euroopa riikidel on selleks lausa suured teenistused. Nii kujundab volinik tahes-tahtmata koduriigi soovitud kantud hoiaku. Seda otseselt ei taunita. Põnevad on konfliktid, mis tekivad mõne riigi valitsusjuhi ja voliniku vahel. Üsna huvitav on jälgida Briti peaministri Tony Blairi ja väliskaubandusega tegeleva voliniku Peter Mandelsoni aeg-ajalt kerkivat debatti. Mandelson hoiab enda käes üht komisjoni võtme positsiooni – ta esindab Euroopa Liitu üleilmsetel vabakaubanduskõnelustel.

Kummaline ideoloogiline teelahe

Erinevalt välispoliitikast on Euroopa Liidul kui ühtsel majandusblokil ja ühisturul ühtne väliskaubanduspoliitika. Seni on Euroopa turgu kiivalt kaitstud teiste kontinentide põllumajandustoodangu eest. Nüüd leiab komisjon, et oleks aeg imporditolle kärpida, pealegi pole mitu liikmesriiki enam nõus Euroopa põllumeestele suuri otsetoetusi võimaldama. Teised liikmesriigid jälle leiavad, et komisjon on liiga vabameelseks muutunud ega seisa auväärsete Euroopa põllumajandustraditsioonide eest.

Tulised debadid suletud-avatud majanduse liinil sunnivad küsima, millist ideoloogiat Euroopa Komisjon esindab. See küsimus lähtub küll kujutelmast, et komisjon tegutseb justkui euroliidu valitsus, valitsustel on enamasti aga mingi poliitiline liin. Euroopa traditsioonide kohaselt kõneldakse parempoolsetest või sotsialistlikest valitsustest. Komisjon ei ole kindlasti valitsus, kuid leiab end ometi kummaliselt ideoloogiliselt teelahkelt: kas rõhuda sotsiaalsele heaolule või liberaalsele turumajandusele? Üldiselt peetakse komisjoni alati äriilma soovivaks, toetuste tahtjail ei ole kunagi küllalt. Euroliidu sellesügisene eesistujamaa Suurbritannia alustas bravuurikalt debatti Euroopa sotsiaalmudeli üle. Debatti ajendas brittide soovimatus maksta suuri summasid põllumajanduse toetamiseks.

Euroopa sotsiaalmudelil on praktiline kuju – euroliidu eelarvekava. Ent peaminister Tony Blair püüab hoida intellektuaalset joont ja leida ideoloogilist kooskõla, enne kui rääkida rahast. Mitmed Mandri-Euroopa suurriigid ei taha traditsioonilistest toetustest loobuda. Euroopa Komisjon otsib selles kempluses kuldset keskteed, pakkudes välja šokileevendusfondi. Nii võiksid toetused tulevikus väheneda ja Euroopa rohkem turgu maailmale avada, kindlustades samal ajal ümberõppe ja abi neile, kes on üleilmastumise tõttu kannatada saanud. See on kujukas näide komisjoni kompromissi otsivast tegevusest.

Senised võidud suhteliselt kasinad

Ideoloogiliste otsingute kõrval tuleb tähele panna ka komisjoni püüdlust end tugevana näidata. Veel enne kui komisjon sai ametisse asuda, räsiti tema mainet Rocco Buttiglionega seotud skandaal. Itaalia esitas Buttiglione volinikukandidaadiks. Et mees sõandas öelda paar karust sõna vähemuste ja naisõigusluse teemadel, võttis Euroopa Parlament ta n-ö rajalt maha. Presidendikandidaat Barroso punnis esiotsa vastu, kuid pidi parlamendile vastu tulema. Kogu jant muutis naeruväärseks nii komisjoni kui ka parlamendi.

Negatiivse vastuse toonud rahvahääletustele Prantsusmaal ja Hollandis püüdis komisjon samuti reageerida diplomaatiliselt, kuigi võinuks esineda palju radikaalsemate avaldustega. Nüüd räägib komisjon ikka ja jälle, et Euroopa Liidus on vaja debatti tuleviku üle, ehkki näib, et vastus on ette teada. Tuleks nõustuda sellega, mida komisjon tahab, vastasel korral öeldaks, et debatt on ebaõnnestunud.

Komisjoni uus kommunikatsioonistrateegia panustab esindustele liikmesriikides. Need peaksid tulema inimestele lähemale. Nõnda kolib komisjoni esindus ka Tallinnas Toompealt all-linna, et lihtkodanikud saaksid sealt läbi astuda ja küsimustele vastuseid leida. Liikmesriikides on paraku kombeks ajada euroliiduga seotud negatiivsed asjad Euroopa Komisjoni kaela, positiivsetest sündmustest aga kõnelda kui oma valitsuse võidust komisjoni üle. Nii on nõrk komisjon liikmesriikidele tegelikult kasulikum.

Komisjoni senised töövõidud näivad suhteliselt kasinad. Pole suudetud tagada teenusteturu avamist, mille eest tuleb tänada just vanu suuri liikmesriike. Teenuste asjus tasub Eestil hoida komisjoni poole. Samal ajal soovib komisjon säilitada telefonikõnede ja Interneti-suhtluse kohta käivaid andmeid, et paremini terrorismi vastu võidelda. Eesti peab seda soovi liialt kalliks. Seetõttu on raske üheselt vastata, kas loota komisjoni tugevusele või nõrkusele. Eesti alles õpib euroinstitutsioonide võimuhuovusi tunnetama.